

บทที่ 5

สรุปและอภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้ใช้ระเบียบวิธีการการวิจัยกึ่งทดลอง (Quasi Experiment) มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยโรคเบาหวานก่อน และหลังได้รับการ ส่งเสริมสุขภาพ โดยการใช้สมาธิ และโยคะอาสนะ 2) ศึกษาเปรียบเทียบผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวานก่อน และหลังได้รับการส่งเสริมสุขภาพโดยการใช้สมาธิ และโยคะอาสนะ 3) เปรียบเทียบคุณภาพชีวิตผู้ป่วยเบาหวานระหว่างกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพโดยการใช้สมาธิ และโยคะอาสนะ กับกลุ่มที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพโดยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ 4) เปรียบเทียบผลการรักษาของผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพโดยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ กับกลุ่มที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพโดยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ ประชากรและกลุ่มตัวอย่างที่ศึกษาคือผู้ป่วยเบาหวานที่มารับการรักษาที่โรงพยาบาลกันทรลักษณ์ จำนวน 140 คน แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 70 คนและกลุ่มควบคุม 70 คน ทำการทดลองโดยกลุ่มทดลองได้รับการส่งเสริมสุขภาพโดยการใช้สมาธิ โยคะ อาสนะ เพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิต เก็บข้อมูลก่อนและหลังการทดลองทั้งสองกลุ่ม โดยใช้แบบสอบถามคุณภาพชีวิต วัดผลการรักษาโดยใช้แบบบันทึกผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวาน การศึกษาครั้งนี้ผู้วิจัยได้ควบคุมตัวแปรของข้อมูลทั่วไปและข้อมูลสุขภาพจากนั้นนำข้อมูลมาวิเคราะห์หาความถี่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบความแตกต่างของปัจจัยส่วนบุคคลโดยใช้ สถิติ Chi-square และ t-test ทดสอบความแตกต่างของผลการทดลองระหว่างก่อนและหลังการทดลองโดยใช้สถิติวิเคราะห์ Paired t-test และทดสอบความแตกต่างของผลการทดลองระหว่างกลุ่มโดยใช้สถิติวิเคราะห์ความถดถอยเชิงพหุ (Multiple Regression Analysis) สามารถสรุปและอภิปรายผลการทดลองได้ดังนี้

5.1 ข้อมูลทั่วไปและข้อมูลสุขภาพของกลุ่มตัวอย่าง

พบว่า ผู้ป่วยเบาหวานทั้งกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง จำนวน 56 และ 53 คน คิดเป็นร้อยละ 80 และ 75.7 อาชีพเกษตรกรกรรม จำนวน 49 และ 56 คน คิดเป็นร้อยละ 70 และ 80 ตามลำดับ เมื่อทดสอบทางสถิติโดยใช้ Chi-square test พบว่า เพศของกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน (p-value = 0.514) อาชีพกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน (p-value =0.622) และรับประทานยารักษาเบาหวาน 2 ชนิด คิดเป็นร้อยละ 75.7 และ 78.6 และส่วนใหญ่ไม่มีโรคประจำตัวอื่นนอกจากโรคเบาหวาน คิดเป็นร้อยละ 64.3 และ 58.6 และจะไม่ใช้การรักษาอื่นร่วม คิดเป็นร้อยละ 92.8 และ 97.1 การใช้ยาเบาหวานในปัจจุบันกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน (p-value =0.874) โรคประจำตัวอื่นนอกจากโรคเบาหวาน กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน (p-value =0.603) การรักษาอื่นที่ใช้ร่วมกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน (p-value =0.441)

ผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 40 – 50 ปี จำนวน 44 และ 43 คน คิดเป็นร้อยละ 69.9 และ 61.4 รายได้เฉลี่ยต่อปี กลุ่มทดลอง 94514.29 และกลุ่มควบคุม 96542.86 บาท อายุกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน (p-value =0.162) และรายได้กลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่แตกต่างกัน (p-value =0.808) ระยะเวลาการรักษาเบาหวาน

มากกว่า 5 ปี คิดเป็นร้อยละ 84.3 และ 78.54 เมื่อทดสอบทางสถิติพบว่าระยะเวลารักษาพยาบาลในกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุมไม่มีความแตกต่างกัน ($p\text{-value} = 0.911$)

5.2 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวาน ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ในกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ (กลุ่มทดลอง)

พบว่า คุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวาน ส่วนใหญ่ ก่อนการทดลอง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.20$) มีความพึงพอใจสูงสุด เรื่องจำนวนครั้งที่แพทย์นัดเพื่อติดตามผลการรักษา ($\bar{x} = 3.43$) ส่วนหลังจากการทดลอง ผู้ป่วยเบาหวานมีความพึงพอใจอยู่ในระดับดี ($\bar{x} = 4.24$) มีความพึงพอใจสูงสุดเรื่องการนอนหลับที่เพียงพอกับความต้องการ ($\bar{x} = 4.54$)

คุณภาพชีวิตด้านความรู้สึกที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวานก่อนการทดลอง อยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.21$) แต่หลังการทดลองคุณภาพชีวิตอยู่ในระดับดี ($\bar{x} = 3.95$) ส่วนใหญ่ก่อนการทดลอง ความรู้สึกแทบจะไม่เคยเกิดขึ้นในเรื่องการถูกล้อเลียนเกี่ยวกับการเป็นเบาหวาน ($\bar{x} = 3.81$) ส่วนหลังการทดลองผู้ป่วยเบาหวานแทบจะรู้สึกกว่าอาการเบาหวานรุนแรงขึ้น อันเนื่องมาจากการรักษาของแพทย์ ($\bar{x} = 4.21$)

คุณภาพชีวิตด้านความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวาน ก่อนและหลังทำสมาธิโยคะอยู่ในระดับดี ($\bar{x} = 4.02$ และ 4.12) ส่วนใหญ่ทั้งก่อนและหลังการทดลอง ผู้ป่วยเบาหวานแทบจะไม่มีความวิตกกังวลเกี่ยวกับความสามารถในการเรียนหนังสือให้จบ ($\bar{x} = 4.51, 4.51$) คุณภาพชีวิตรวมทุกด้านของผู้ป่วยเบาหวานก่อนการทดลองอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.48$) แต่หลังการทดลองอยู่ในระดับดี ($\bar{x} = 4.10$)

5.3 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวานก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ในกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ

ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มทดลอง ก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ผู้ป่วยเบาหวานหลังการทดลองมีคุณภาพชีวิต ด้านความพึงพอใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวาน ด้านความรู้สึกที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับโรคเบาหวาน ด้านความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องต่างๆ และคุณภาพชีวิตโดยรวม หลังการทดลองดีขึ้นแตกต่างกันกับ ก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ($p\text{-value} < 0.001$)

5.4 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของผลการรักษาของผู้ป่วยเบาหวาน ก่อนและหลังการทดลอง ในกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะ อาสนะ (กลุ่มทดลอง)

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวานของกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวานหลังจากการทดลอง มีค่าระดับน้ำตาลในเลือด (FBS) ค่า HbA_{1C} และค่า BMI ไม่มีความ

แตกต่างจากค่าเฉลี่ยของผลการรักษาก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ($p\text{-value}=0.085$)

5.5 ผลการวิเคราะห์ข้อมูลคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวาน ก่อนการทดลองและหลังการทดลอง ในกลุ่มที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ (กลุ่มควบคุม)

พบว่า คุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็น โรคเบาหวานของผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มควบคุม อยู่ในระดับปานกลางทั้งก่อนและหลัง ($\bar{x} = 3.16$ และ 3.24) และมีความพึงพอใจสูงสุดในเรื่องชีวิตโดยรวม ($\bar{x} = 3.37$) รองลงมาได้แก่ เรื่องการมีเพื่อนและเข้าสังคมได้ ($\bar{x} = 3.36$) ส่วนหลังการศึกษา ผู้ป่วยเบาหวานมีความพึงพอใจสูงสุด เรื่องเวลาที่ใช้ในการดูแลตนเอง ($\bar{x} = 3.51$) รองลงมาได้แก่ผลการรักษาในปัจจุบัน ($\bar{x} = 3.47$)

คุณภาพชีวิตด้านความรู้สึกที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวาน ก่อนและหลังการศึกษาอยู่ในระดับปานกลาง ($\bar{x} = 3.19$ และ 3.26) โดยส่วนใหญ่ก่อนและหลังการศึกษาผู้ป่วยเบาหวาน แทบจะไม่เคยเกิดความรู้สึกในเรื่องการถูกล้อเลียนเกี่ยวกับการเป็นเบาหวาน ($\bar{x} = 3.89$) รองลงมา ได้แก่ การอายุบุคคลรอบข้างในการใช้ยาเบาหวาน ($\bar{x} = 3.51, 3.64$) ตามลำดับ

คุณภาพชีวิตด้านความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องต่างๆที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวาน อยู่ในระดับดีทั้งก่อน และหลังการศึกษา ($\bar{x} = 4.00$ และ 4.01) โดยส่วนใหญ่ ทั้งก่อน และหลังการศึกษา ผู้ป่วยเบาหวานแทบจะไม่มี ความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องการแต่งงาน ($\bar{x} = 4.49$ และ 4.47) รองลงมาได้แก่ ความสามารถในการเรียนหนังสือให้จบ ($\bar{x} = 4.20$ และ 4.27) ตามลำดับ

คุณภาพชีวิตโดยรวมของผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพ ด้วยการ ใช้สมาธิ โยคะอาสนะ ก่อนและหลังอยู่ในระดับปานกลาง

5.6 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวานก่อนการทดลอง และ หลังการทดลอง ในกลุ่มผู้ป่วยที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ (กลุ่มควบคุม)

ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง พบว่าหลังการทดลองมีคุณภาพชีวิต ด้านความพึงพอใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวาน ด้านความรู้สึกที่เกิดขึ้นเกี่ยวกับโรคเบาหวาน ด้านความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ และคุณภาพชีวิตโดยรวม ไม่มีความแตกต่างกันกับก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% ($p\text{-value}=0.25$)

5.7 ผลการวิเคราะห์ความแตกต่างของผลการรักษาของผู้ป่วยเบาหวานก่อน และหลังการทดลอง ในกลุ่มผู้ป่วยไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ (กลุ่มควบคุม)

ผลการเปรียบเทียบค่าเฉลี่ยผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวานของกลุ่มควบคุม ก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ค่าเฉลี่ยผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มควบคุม มีค่าระดับน้ำตาลในเลือด (FBS)

ค่า HbA_{1c} และค่า BMI ไม่แตกต่างจากค่าเฉลี่ยผลการรักษาก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (p-value =0.613)

5.8 ผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวานก่อนและหลังการทดลองระหว่างกลุ่มควบคุมและกลุ่มทดลอง

เมื่อเปรียบเทียบผลการรักษา (FBS, HbA_{1c}, BMI) ในกลุ่มผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มทดลองก่อนและหลังการทดลอง พบว่า ค่า FBS, HbA_{1c}, BMI ในกลุ่มทดลองมีค่าลดลงทุกตัว ส่วนในกลุ่มควบคุมพบว่า ค่า FBS, BMI หลังการทดลองมีค่าลดลง แต่ค่า HbA_{1c} กลับมีค่าเพิ่มขึ้น

5.9 เปรียบเทียบความแตกต่างของคุณภาพชีวิตระหว่างกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ กับกลุ่มที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ

ผลการเปรียบเทียบคุณภาพชีวิตหลังการทดลองของผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม พบว่า ผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุมมีคุณภาพชีวิตด้านความพึงพอใจในกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับการเป็นโรคเบาหวาน ด้านความรู้สึกที่เกิดขึ้นที่เกี่ยวกับโรคเบาหวาน และด้านความวิตกกังวลเกี่ยวกับเรื่องต่าง ๆ รวมทั้งคุณภาพชีวิตโดยรวม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (p-value < 0.001)

5.10 เปรียบเทียบความแตกต่างของผลการรักษาระหว่างกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ กับกลุ่มที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ

ผลการเปรียบเทียบผลการรักษาหลังการทดลองของผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม พบว่า เมื่อควบคุมตัวแปรอื่นๆให้คงที่ ผู้ป่วยเบาหวานกลุ่มทดลองกับกลุ่มควบคุม มีผลการรักษา FBS, HbA_{1c}, BMI ไม่แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับความเชื่อมั่น 95% (p-value =0.560)

5.11 ผลการรักษา

ผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวาน(กลุ่มควบคุม) ที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ มีค่า HbA_{1c} เพิ่มขึ้น ส่วนค่า FBS และค่า BMI ลดลง เมื่อทดสอบความแตกต่างระดับน้ำตาลในเลือด (FBS), HbA_{1c} และดัชนีมวลกาย (BMI) ก่อนและหลังการศึกษาพบว่าไม่มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ

ผลการรักษา (FBS, HbA_{1c}, BMI) ผู้ป่วยเบาหวานระหว่างกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ (กลุ่มทดลอง) กับกลุ่มที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ (กลุ่มควบคุม) หลังการทดลองพบว่าทั้ง 2 กลุ่ม ไม่มีความแตกต่างกัน นั่นหมายถึงการใช้สมาธิ โยคะอาสนะไม่มีผลต่อการลดลง หรือเพิ่มขึ้นของระดับน้ำตาลในเลือด (FBS), HbA_{1c}, BMI ของผู้ป่วยเบาหวาน

ผลการรักษาผู้ป่วยเบาหวาน (กลุ่มทดลอง) หลังจากที่ได้รับ การส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะพบว่า มีค่าระดับน้ำตาลในเลือด (FBS) ลดลง ค่า HbA_{1c} ลดลง และค่า BMI ลดลง แต่เมื่อเปรียบเทียบระดับน้ำตาลในเลือด (FBS), HbA_{1c} และดัชนีมวลกาย (BMI) พบว่าไม่มีความแตกต่างกัน นั่นหมายถึง การใช้สมาธิ โยคะอาสนะไม่มีผลต่อการลดลงหรือเพิ่มขึ้นของระดับน้ำตาลในเลือด (FBS), HbA_{1c}, BMI ของผู้ป่วยเบาหวาน ซึ่งไม่สอดคล้องกับผลการศึกษาอื่นที่พบว่า การฝึกโยคะ มีผลดีของการรักษาโรคเบาหวาน (Koshti, 1972; Patel, 1973; Rugmini and Sinha, 1976; Tulpule, 1977; Desai, 1985; Ramaiah, 1986) ซึ่งเป็นการศึกษาที่ทำมานานอยู่ในช่วงปี 1972-1986 Rugmini and Sinha แสดงให้เห็นถึงอาการเบาหวานที่เพิ่มขึ้นถึง 65% ภายหลังจากการฝึกโยคะและการศึกษาของ Udupa (มปป.) รายงานว่ามีผู้ป่วยเบาหวานวัยรุ่น 5 ราย ที่สามารถควบคุมอาการของโรคเบาหวานด้วยการฝึกโยคะโดยไม่ต้องใช้ยาใดๆร่วม ผลการศึกษาของ Mahotra (2005) ที่ศึกษาผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 ในช่วงอายุ 30 – 60 ปี โดยให้ผู้ป่วยรักษาด้วยยาร่วมกับการฝึกโยคะทุกวัน เป็นเวลา 40 วัน ใช้โยคะ 13 ท่า คือ Surya Namaska, Trikonasana, Tadasana, Sukhasana, Padmasana, Bhastrika Pranayama, Pashimottanasana, Ardhamatsyendrasana, Pawanmuktasana, Bhujangasana, Vajrasana, Dhanurasana และ Shavasana พบว่า ผู้ป่วยเหล่านี้มีระดับน้ำตาลในเลือดลดลงอย่างมีนัยสำคัญ เช่นเดียวกับผลการวิจัยของ Deepali (2007) ที่ทำการศึกษาในผู้ป่วยเบาหวานชนิดที่ 2 โดยให้ผู้ป่วยรักษาตามปกติร่วมกับการฝึกโยคะเป็นเวลา 3 เดือน พบว่า ผลการรักษา (FBS, HbA_{1c}, BMI, cholesterol, triglyceride, blood pressure) ดีขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากมีความแตกต่างกันของวิธีการฝึก จำนวนท่า ระยะเวลาที่ใช้และความเชี่ยวชาญ ในการศึกษานี้ใช้เวลาฝึกสัปดาห์ละ 2 วัน ๆ ละ 45 นาที ถึงแม้จะกำชับให้ผู้ป่วยไปฝึกเองที่บ้าน แต่ผู้ป่วยอาจจะไม่ได้ทำก็ได้ จำนวนท่าที่ใช้ในการฝึกลดลงกว่า (การศึกษานี้ใช้ 7 ท่า ได้แก่ ท่าภูเขา ท่าม้า ท่าบิดหลัง ท่ากบ ท่าต้นไม้และท่าศพ) ความชำนาญในการฝึก ทั้งนี้เนื่องจากการศึกษาโดยมากเป็นการศึกษาในเนปาลซึ่งเป็นต้นกำเนิดและแหล่งที่มีความเชี่ยวชาญด้านสมาธิโยคะอยู่แล้ว

อย่างไรก็ตามพบการศึกษาของ Nora (มปป.) ที่ได้ทำการศึกษาในผู้ป่วยเบาหวานทั้ง 2 ชนิดเป็นเวลา 3 เดือน โดยฝึกโยคะสัปดาห์ละ 2 ครั้ง และให้ผู้ป่วยไปฝึกเองที่บ้านด้วย และเจาะวัดระดับน้ำตาลในเลือดทุกสัปดาห์ ผลการศึกษาพบว่าระดับน้ำตาลในเลือดมีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ แต่ BMI, HbA_{1c} ไม่แตกต่างกัน เมื่อเปรียบเทียบก่อนและหลังการฝึกโยคะ ซึ่งผล BMI, HbA_{1c} มีความสอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจากระยะเวลาและความถี่ของการฝึกเหมือนกัน คือ 3 เดือน และ ฝึก 2 ครั้ง ต่อสัปดาห์และให้ฝึกที่บ้านเหมือนกัน ส่วนระดับน้ำตาลในเลือดไม่สอดคล้องกับการศึกษาครั้งนี้ ทั้งนี้อาจเนื่องมาจาก วิธีการศึกษามีความแตกต่างกันในการเจาะวัดระดับน้ำตาลในเลือด โดยในการศึกษาครั้งนี้ได้ทำการเจาะตรวจวัดระดับน้ำตาลในเลือด (FBS) ก่อน และหลังทำสมาธิ โยคะอาสนะ 2 ครั้งเท่านั้น แต่ในการศึกษาของ Nora ได้ทำการเจาะตรวจระดับน้ำตาลในเลือดทุกสัปดาห์ที่ผู้ป่วยมาทำสมาธิ โยคะอาสนะจำนวน 12 ครั้ง ดังนั้นจากการทราบผลระดับน้ำตาลในเลือดทุกสัปดาห์ จึงอาจมีผลทำให้ผู้ป่วยมีความตระหนัก และมีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมในการดูแลสุขภาพตนเองมากขึ้น รวมถึงการฝึกทำสมาธิอย่างต่อเนื่องที่บ้านจึงส่งผลให้ระดับน้ำตาลในเลือดลดลงแตกต่างจากก่อนทำสมาธิ โยคะอาสนะ

5.12 คุณภาพชีวิต

จากการศึกษาครั้งนี้คุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวานหลังจากได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะดีกว่าก่อนได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะ ซึ่งสอดคล้องกับการศึกษาวิจัยมากมาย เช่น การศึกษาของ Mamtani (2004) ที่ทำการศึกษาคคุณภาพชีวิตภายหลังการฝึกโยคะในผู้ป่วยโรคหัวใจและหลอดเลือด การศึกษาของ Oken (2006) ที่กล่าวถึงคุณประโยชน์ของการฝึกโยคะต่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตโดยศึกษาผลของการฝึกโยคะในผู้สูงอายุเป็นเวลา 6 เดือน พบว่าผู้สูงอายุเหล่านี้มีคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นหลังการฝึกโยคะ และการศึกษาผลของการฝึกโยคะในผู้ป่วยโรคต่าง ๆ เช่น โรคตับอ่อนอักเสบเรื้อรัง (Chronic pancreatitis) ของ Sareen (2007) ผู้ป่วยมะเร็งเต้านม (Breast cancer) ของ Moadel (2007) เป็นเวลา 3 เดือน ผู้ป่วยมะเร็งเต้านมที่ได้รับการฉายแสง ของ Chandwani (มปป) เป็นเวลา 6 สัปดาห์ หรือ ในการศึกษาผู้ป่วยโรคเครียดและวิตกกังวลของ Smith (2007) และการศึกษาในผู้ป่วยโรคจิตของ Duraiswamy (2007) พบว่าผู้ป่วยทั้งหลายเหล่านี้ มีการพัฒนาคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้นภายหลังการฝึกโยคะเช่นกัน ทั้งนี้เนื่องจากการทำสมาธิ โยคะ มีผลทำให้ระบบไหลเวียนโลหิต ระบบทางเดินหายใจ ระบบประสาท มีการทำงานดีขึ้น จึงมีผลทำให้ผู้ป่วยเบาหวานมีความรู้สึกว่าคุณภาพทั่วไปของตนเองดีขึ้น นอกเหนือจากนี้ยังได้เพียงพอกับความต้องการ และการมารวมกลุ่ม พบปะกันในการทำสมาธิโยคะ ทำให้ผู้ป่วยได้มีปฏิสัมพันธ์ต่อกันจึงทำให้ผู้ป่วยรู้สึกว่าคุณภาพชีวิตดีขึ้นเมื่อเทียบกับก่อนการเข้าร่วมกิจกรรมการฝึกทำสมาธิ โยคะอาสนะ

5.13 ข้อเสนอแนะเพื่อนำผลการวิจัยไปใช้ประโยชน์

จากผลการศึกษาครั้งนี้ผลการรักษากลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะไม่ต่างกับกลุ่มที่ไม่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพด้วยการใช้สมาธิ โยคะอาสนะเนื่องจากการควบคุมระดับน้ำตาลขึ้นกับปัจจัยร่วมหลายอย่างเช่น อาหารที่ผู้ป่วยรับประทาน การออกกำลังกายอื่นร่วม แต่การศึกษาครั้งนี้มีข้อจำกัดไม่ได้ควบคุมปัจจัยดังกล่าว แต่เมื่อดูค่าเฉลี่ยผลการรักษาของกลุ่มที่ได้รับการส่งเสริมสุขภาพหลังการใช้โยคะดีกว่า ด้านคุณภาพชีวิตของผู้ป่วยเบาหวานที่ได้รับการฝึกทำสมาธิ โยคะอาสนะดีกว่ากลุ่มที่ไม่ได้ทำสมาธิ โยคะอาสนะ ดังนั้นควรมีการส่งเสริมให้มีการจัดตั้งชมรมหรือรวมกลุ่มผู้สนใจในการทำสมาธิ โยคะอาสนะเพื่อเป็นการส่งเสริมให้ผู้ป่วยได้มีการดูแลสุขภาพตนเองโดยใช้สมาธิ โยคะอาสนะควบคู่ไปกับแพทย์แผนปัจจุบัน หรือเป็นทางเลือกให้กับผู้สนใจทุกๆ ไป โดยเฉพาะหากสามารถจัดตั้งหน่วยงาน หรือผู้รับผิดชอบในการดำเนินการเรื่องนี้ได้